

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

Παναγιώτης Λυσιώτης

“We enter the processes of seeing as remaking and remaking as perception”
Humphrey McQueen

Για την αριστερά της εποχής του Δούκα, η αλληλεγγύη αποτελούσε ένα θεμελιακό χαρακτηριστικό της πολιτικής δραστηριότητας, το οποίο δεν περιοριζόταν μόνο σε πολιτικές διακηρύξεις προς κάθε καταπιεζόμενο, αλλά επεκτεινόταν μέσα στην καθημερινή ζωή και με συγκεκριμένες πράξεις. Η αντίληψη της αλληλεγγύης ήταν μια αξία βασική που έπρεπε να προβάλλεται οπωσδήποτε και στην τέχνη. Γιατί η τέχνη έπρεπε να δείχνει και προς το δέον, το ιδανικό. Σήμερα διαπιστώνουμε ότι το χαρακτηριστικό αυτό λείπει, όχι μόνο από τα έργα τέχνης, αλλά δεν επισημαίνεται ούτε από την θεωρία και την κριτική. Η αντίληψη που έχουν για τον ρεαλισμό οι περισσότεροι καλλιτέχνες, περιστρέφεται γύρω από την προβολή του εαυτού ως «αντιήρωα», απογυμνωμένου από την ηθικολογία και κάθε ιδεολογικό λόγο. Στα έργα τους η κοινωνία αποτελείται από άτομα από τα οποία λείπει η κοινωνική συνείδηση. Ο ορίζοντας των προσδοκιών δεν πάει πέρα από την οικογένεια, και στις πιο ακραίες περιπτώσεις η οικογένεια γίνεται ο χώρος των πιο άθλιων συναλλαγών. Η αυθεντικότητα στην τέχνη τους δεν περιλαμβάνει κανένα ιδεώδες παρά την ωμή, άθλια πραγματικότητα. Η λογοτεχνία, η τέχνη γενικά δημιουργείται από άτομα και απευθύνεται σε άτομα, τα οποία ζουν όχι ως συλλογικότητες, αλλά ως ατομικότητες, όπου το χρήμα και ο κομπορμισμός, αποτελούν τον συγκολλητικό ιστό της κοινωνίας. Ας δούμε πως στέκονται στο θέμα αυτό τα έργα του Γιάννη Οικονομίδη, του Χρήστου Τσιόγκα και του Παναγιώτη Λυσιώτη.

Στο κινηματογραφικό έργο του Γ. Οικονομίδη τον Μαχαιροβγάλτη, (παρουσιάστηκε το 2013 στο φεστιβάλ κινηματογράφου της Κοινότητας του Σίδνεϊ), τα πρόσωπα του έργου κινούνται στις παρυφές της κοινωνικής αθλιότητας. Οι σχέσεις μεταξύ τους διέπονται από όλα τα είδη της βίας. Η γλώσσα των «πρώων» στα έργα του Οικονομίδη, στηρίζεται στην υποτίμηση, υποβάθμιση, την προσβολή,

Το πουλί το καμπαριό.
Φωτοκόλαζ, Μελβούρνη 2005

την απειλή, τον εκφοβισμό. Ο ένας εκμεταλλεύεται τον άλλον, ή τον ανέχεται, διότι βρίσκεται σε μειονεκτική θέση. Δεν υπάρχει ορίζοντας σ' αυτούς τους ανθρώπους πέρα και πάνω από την καθημερινή αθλιότητα μέσα στην οποία είναι βουτηγμένοι. Το ελληνικό αστικό τοπίο μέσα στο οποίο κινούνται, είναι τραγικά υποβαθμισμένο. Δεν υπάρχουν αναφορές στην πολιτική, στον κοινωνικό περίγυρο, στην ιστορία. Δεν υπάρχει πουθενά διέξοδος ή διαφυγή αυτών των ανθρώπων υπάρξεων προς κάτι καλύτερο, μια και η επιδίωξη του χρήματος, γίνεται πάντα με απάτες και κάθε μορφή βίας που φτάνει μέχρι και τη δολοφονία. Στον Μαχαιροβγάλτη ο Οικονομίδης παρουσιάζει μια ελληνική κοινωνία που απέχει πολύ από την

εξιδανικευμένη και ηρωική Ελλάδα, αυτή που παρουσιάζουν οι τουριστικοί οδηγοί. Πρόκειται για έργο καταγγελία, από το οποίο όμως λείπουν οι προοπτικές διεξόδου από τον τραγικό κλοιό.

Ο Μαχαιροβγάλτης είναι ένας άνθρωπος δημιούργημα της κοινωνίας, δηλαδή ένα υποκείμενο που δεν μπορεί να την υπερβεί, αλλά μόνο να την αναπαράγει. Στο χωριό του ήταν άεργος και με το θάνατο του πατέρα του έρχεται στην Αθήνα και γίνεται φύλακας σκυλιών. Τα «φτιάχνει» με τη γυναίκα του αφεντικού του που συνάμα είναι και θεός του, και τελικά τον σκοτώνει και παίρνει τη θέση του, εμφανιζόμενος πλέον ως καλός οικογενειάρχης στην αθηναϊκή πολιτεία. Το έργο του Χ. Τσιόγκα παρομοίως, μοιάζει να λειτουργεί καταγγελτικά για μια κοινωνία που ο συγγραφέας βίωσε την απόρριψή την στιγμή που ρητορικά προβάλλεται ως πλουραλιστική. Στα έργα του Τσιόγκα η αλληλεγγύη είναι βιολογική, περιορίζεται στην ενστικτώδη αγάπη που έχει ο γονιός προς στο παιδί του, ενώ δεν υπάρχει η πολιτική αντίληψη της αλληλεγγύης και του ανθρωπισμού. Ο κόσμος, στο έργο του Τσιόγκα, λειτουργεί ως ζούγκλα όπου κυριαρχεί ο νόμος του δυνατού. Τα πρωτόγονα ένστικτα και τα ψυχόρμηπα καθοδηγούν τα άτομα. Το προτέρημά του συγγραφέα βρίσκεται στους χαρακτήρες που πλάθει, οι οποίοι κινούνται στα όρια μεταξύ ψυχολογικών πορτραίτων και κοινωνικών τύπων. Το μειονέκτημα του, βρίσκεται στην νατουραλιστική περιγραφή της αφήγησης, η οποία έχει ως στόχο να πει, ότι έτσι είναι ο κόσμος και όχι ότι μπορεί να είναι κι' αλλιώς, ή ότι μπορεί να υπάρξει κι' αλλιώς. Στα έργα του Οικονομίδη και του Τσιόγκα, η «Ιστορία» έχει χαθεί από τον πολύ χαμηλό ορίζοντα του κόσμου που περιγράφουν. Ο ρεαλισμός των καλλιτεχνών αυτών, δεν περιλαμβάνει τις γενεσιουργές αιτίες που οδηγούν τους ανθρώπους στον ατομικισμό.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Η αυθεντικότητα στην τέχνη τους δεν περιλαμβάνει κανένα ιδεώδες παρά την ωμή, άθλια πραγματικότητα. Η λογοτεχνία, η τέχνη γενικά δημιουργείται από άτομα και απευθύνεται σε άτομα, τα οποία ζουν όχι ως συλλογικότητες, αλλά ως ατομικότητες, όπου το χρήμα και ο κομπορμισμός, αποτελούν τον συγκολλητικό ιστό της κοινωνίας.